(Євреїв. Вступ 3)

Отець наш небесний, поблагослови нас на вивчення Твого Слова. Амінь.

Дорогі друзі. Ми приступаємо до нашої 3-ї передачі з серії бесід, присвячених вивченню Послання до євреїв. У двох попередніх бесідах ми говорили про всі ті загальні питання, відносно яких ми повинні мати повну ясність при вивченні цього Послання. У нашій сьогоднішній бесіді ми завершимо наше довге й докладне обговорення питання про автора цього твору.

У наших минулих бесідах нам з вами вдалося зробити два важливих висновки. Перший з них полягає в тому, що не існує ніяких однозначних свідчень, зовнішніх або внутрішніх, які б хоч якось підтверджували ті чи інші думки про авторство.

Другий наш висновок зводився до того, що в самому Посланні ми не знаходимо нічого, що суперечило б гіпотезі про те, що його написав саме Павло. У нашій сьогоднішній бесіді я хотів би спробувати показати, що є як внутрішні, так і зовнішні свідчення, що говорять на користь авторства Павла. У цій бесіді я не переслідую мети довести, що Послання до євреїв написав саме Павло. Моя мета - лише висловити свої міркування, згідно яких мені особисто здається розумним визнати авторство за Павлом.

Як ви пам'ятаєте, основні заперечення, що висуваються супротивниками Павла, як автора цього Послання, полягають у наступному: існує цілий ряд внутрішніх факторів, які є досить не характерними для творів апостола. По-перше, у Посланні просто відсутнє ім'я автора. Крім того, стиль твору скоріше вказує на якогось іншого автора, хоча ідеї, викладені в ньому, безсумнівно, належать Павлу. Використання автором тільки грецького перекладу Старого Заповіту, а також його позиція стосовно Закону - все це відрізняє Послання до євреїв від усіх Послань апостола.

Тому давайте почнемо саме з цих внутрішніх свідчень. Ориген відзначав, що всі ідеї і думки цього Послання несуть на собі відбиток мислення Павла, однак грецька мова цього твору є набагато чистішою, ніж та, що була характерна для апостола.

Оскільки Послання до євреїв більше нагадує твори Павла, ніж якісь інші твори Нового Заповіту, багато дослідників роблять висновок, що воно було написано учнем апостола. При цьому звичайно цитують супротивників теорії авторства Павла, тому що навіть вони визнають, що цей твір не дуже відрізняється від творів апостола й цілком міг бути

написаний ним самим.

Однак частина богословів стверджує, що 3-ій вірш 2-го розділу самого Послання виключає для Павла будь-яку можливість вважатися його автором. Давайте прочитаємо цей вірш, де Павло пише: "то як ми втечемо, коли ми не дбали про таке велике спасіння? Воно проповідувалося спочатку від Господа, ствердилося нам через тих, хто почув".

Ці богослови посилаються на те, що апостол Павло говорить у своєму Посланні до галатів, в 11-му і 12-му віршах 1-го розділу, що він прийняв Євангелію не від людей, а "відкриттям Ісуса Христа".

Однак слова Послання до євреїв зовсім не суперечать твердженням Павла з Послання до галатів. Наприклад, Павло міг використати тут узагальнююче "ми", зовсім не поширюючи на себе ці слова, що, як відомо, досить широко й доречно використовувалося в Новому Заповіті. Бо Павло не міг сказати, що всі ці люди теж отримали Євангелію від Бога на дорозі в Дамаск. Навернення Павла було воістину незвичайним, унікальним і неповторним.

Крім того, уривок з Послання до галатів аж ніяк не виключає можливості того, що пізніше Павло отримав підтримку й схвалення своїх поглядів від тих, хто чув Євангелію від Самого Господа. У Посланні до галатів Павло відстоює своє апостольське положення, тому показує, на чому ґрунтувалися його влада і його авторитет.

Також іноді доводиться чути твердження деяких дослідників, які вважають, нібито 7-ий вірш 13-го розділу вказує, що в момент написання Послання до євреїв, апостола Павла вже не було на землі. Насправді в цьому уривку сказано наступне: "Спогадуйте наставників ваших, що вам говорили Слово Боже; і, дивлячись на кінець їхнього життя, переймайте їхню віру." Особисто мені важко зрозуміти, як даний вірш може підтверджувати подібні думки.

Відносно того, що Послання до євреїв цитує Старий Заповіт тільки на підставі Септуагінти, то я не знаходжу в цьому нічого дивного або незвичайного. Павло цілком міг цитувати в Посланні до євреїв тільки Септуагінту, а в інших своїх творах користуватися і Септуагінтою, і єврейським текстом.

Сам факт того, що в цій книзі зустрічається більше цитат зі Старого Заповіту, у порівнянні з іншими книгами Нового Заповіту, показує, що автор надавав цим цитатам дуже великого значення. Можливо, замість того, щоб наводити ці витримки по пам'яті, він захотів взяти до рук текст Старого Заповіту. У своїх творах Павло часто цитував Септуагінту, тому я не бачу нічого дивного в тому, що в Посланні до євреїв він використав тільки її.

Є також доводи відносно того, що звичайно христологічні

концепції Павла зосереджені навколо смерті, воскресіння й живої присутності Христа в Церкві. На противагу цьому, Послання до євреїв звертає увагу на Христа, як Первосвященика.

Причому очевидно, що в цьому випадку критики мають на увазі Послання Павла до ефесян, до колосян, 1-е Послання до коринтян і Послання до римлян, тому що інші твори Павла говорять про ці питання не більше, ніж Послання до євреїв. І взагалі, даний метод, коли різних авторів намагаються ідентифікувати по особливостям їхнього стилю, не є переконливим, якщо не сказати більше. Звичайно, це не може вважатися вагомим доводом у цьому випадку.

Тепер ми впритул підійшли до проблеми відсутності в Посланні до євреїв імені автора. Чому автор приховав своє ім'я? З цього приводу була розроблена ціла теорія, яка стверджує, що якби Павло був автором даного твору, він обов'язково назвав би своє ім'я. А той факт, що імені Павла немає, показує, що Павло цього Послання не писав. Але на подібні заперечення я хотів би дати чітку відповідь: якщо факт відсутності імені автора обґрунтовує неможливість авторства Павла, тоді ту ж саму логіку можна застосувати, щоб довести, що Послання взагалі не має автора, оскільки воно не містить ніякого імені.

Давайте поговоримо, з яких причин Павло міг свідомо опустити своє ім'я. Нещодавно з'явилася досить цікава теорія з приводу причин, що спонукали автора приховати своє ім'я. Справа в тому, що в поганському світі того часу християнське вчення про те, що жертвоприносини тварин уже втратили своє значення отримало прекрасне розуміння. В результаті цього, жертвоприносинами з нагоди народження, одруження, а також інших обставин, стали зневажати. І як наслідок, цілий клас священиків, які жили за рахунок цих жертвоприносин, а також за рахунок розвиненої тваринницької індустрії, опинився під загрозою повного краху. А це породило в рядах представників даного класу серйозні невдоволення християнством. Можливо, з цієї причини автор не захотів назвати своє ім'я в даному Посланні, яке так суворо засуджувало жертвопринесення тварин.

Крім того, сама особистість апостола Павла отримала загальну ненависть серед представників юдейського народу. Для них Павло був зрадником. Цей яскравий молодий фарисей, що отримав прекрасну освіту, чудово знав постанови і ритуали Закону Мойсея, був анафемою для своїх братів по плоті. Звертаючись до своїх одноплемінників у цьому глибокому богословському творі, написаному чудовою грецькою мовою, він міг не захотіти повідомляти свого імені, бо це зашкодило б поширенню цього Послання серед тих, кому воно призначалося.

Є ще одна думка, яка мені особисто здається найбільш достовірною, і яка підтримувалася навіть олександрійською традицією.

Той факт, що Павло опустив своє звичайне привітання — "Павло, з волі Божої Апостол Ісуса Христа", пояснюється тим, що він був апостолом не для юдеїв, а для язичників.

Крім того, є ще одна гіпотеза щодо цього питання, яка виникає після розгляду перших віршів 3-го розділу цього Послання. Автор пише: "Отож, …уважайте на Апостола й Первосвященика нашого ісповідання, Ісуса". Христос - ось Хто є великим Апостолом цього Послання, тому автор міг не захотіти ставити своє ім'я поруч з ім'ям Господа.

В будь-якому разі, можна сказати лише одне: той факт, що автор не згадує свого імені, зовсім не виключає Павла зі списку можливих авторів.

Більше того, у цьому Посланні є ще кілька факторів, які, на мій погляд, указують на Павла, як на потенційного автора. Автор був юдеєм, чудово знайомим з усіма тонкощами ритуалів Закону Мойсея. Він добре знав грецьку філософію, а точніше, олександрійську школу. Авторові цього Послання довелося перебувати в ув'язненні в тій самій місцевості, де проживали люди, яким він адресував своє Послання. Сам автор у цей час перебував у в’язниці в Італії, а Тимофій був його супутником і посланцем. З цього приводу ми знаємо, що під час римського ув’язнення Павла він використовував Тимофія для доставки своєї кореспонденції. Про це, наприклад, сказано в Посланні Павла до Филимона. Також автор сподівався незабаром вийти на волю, і те ж саме говорить Павло у своїх Посланнях до Филимона та до Филип’ян.

І навіть незважаючи на те, що всі ці факти не можуть мати вирішального значення, хто краще Павла відповідає даному опису?

Датування Послання до євреїв теж не суперечить гіпотезі про авторство Павла. Якщо твір був написаний до зруйнування Єрусалима (а я цілком підтримую цю точку зору), тоді час його написання чудово збігається з часом ув'язнення Павла в Римі.

Останній візит Павла до Єрусалима допомагає багато чого прояснити в цьому творі. Книга Дії святих Апостолів розповідає нам про те, що Павло вирушив до Єрусалима, незважаючи на наполегливі застереження Святого Духа. Його арешт став результатом того, що апостол пішов у храм для церемонії очищення разом із чотирма іншими юдеями.

Павло зробив це у відповідь на прохання своїх співвітчизників, які вимагали, щоб він продемонстрував свою вірність закону й благочестивому життю. Чи зробив апостол щось погане, і чи не був цей крок помилковим? Не нам давати

відповідь на подібні питання. Головне - те, що апостол, знаючи, що він мертвий для закону, діяв на підставі любові й турботи про своїх братів.

Віруючі в Єрусалимі усе ще трималися за Закон і храм, тому коли Павло був у Римі, він написав дане Послання, щоб показати цим юдеям перевагу Нового Заповіту й застерегти їх від повернення до юдаїзму. Все це проливає світло на 13-ий вірш 13-го розділу цього Послання, де сказано: "Тож виходьмо до Нього поза табір (тобто за межі юдаїзму), і наругу Його понесімо".

Крім того, Сам Дух Божий міг використати це Послання як розраду для християн юдейського походження безпосередньо перед знищенням храму.

Я наводжу всі ці думки, щоб показати, що можливе датування й найбільш імовірні адресати ніяк не суперечать теорії про авторство Павла.

Що стосується зовнішніх свідчень про авторство, ми вже докладно говорили про це в нашій минулій передачі. Я згадував багатьох отців ранньої Церкви, які приписували авторство Павлу. Сьогодні я хотів би навести лише деякі витримки, які, як я вважаю, підтверджують, що саме Павло написав Послання до євреїв. Ось що говорив Ориген відносно автора Послання до євреїв:

> "…Думки, викладені в творі, безсумнівно, належать Павлу, однак фразеологія й композиція явно вказують на когось іншого. Не без причини колишні покоління приписували авторство Послання апостолові Павлу. Однак достовірно ім'я людини, що написала цей твір, відоме одному лише Богові…"

Очевидно, що вже за часів Оригена існувала традиція, яка стверджувала, що написав це Послання саме Павло. Цілком очевидно, що такою була думка ранньої східної церкви. І тільки в більш пізні роки, у церквах, що перебували на досить великій відстані від Палестини, з'явилися традиції, які говорили про існування іншого автора. Ієронім, один з визначних отців римської церкви, теж вважав автором Павла. Можна було б називати й інших отців церкви, але це ніяк не вплине на остаточну думку.

Тільки в 3-му і 4-му сторіччях авторство Павла почало відкидатися Римською церквою. Також цікаво відзначити, що в той самий період це Послання втратило авторитет і визнання серед християн. Однак після того, як Посланню повернули положення канонічного писання, воно знову стало вважатися посланням Павла. Дуже важливо, що ці речі найчастіше виявляються пов'язані одне з одним.

Тепер я хотів би розглянути ще одне свідчення, яке може допомогти нам дещо з'ясувати. У своїх Посланнях апостол Петро звертався до віруючих євреїв, що жили повсюдно. У своєму 2-му Посланні, в 3-му розділі, 15-му і 16-му віршах, він згадує той факт, що Павло теж написав цим віруючим якесь Послання: "…як і улюблений брат наш Павло написав був до вас за даною йому мудрістю, як і по всіх посланнях, що в них він говорить про це. У них є дещо тяжко зрозуміле, що неуки та незміцнені перекручують, як і інші Писання, на власну загибіль свою."

Як бачимо, тут Петро виділяє якесь одне послання із числа інших творів Павла. Але жоден твір Нового Заповіту, крім Послання до євреїв, не допомагає нам пролити світло на ці слова апостола Петра. Якщо Послання до євреїв не є цим листом Павла, тоді твір, про який говорить Петро, просто загублений.

На закінчення я хотів би навести слова одного богослова, які показують, як можна легко захищати й підтверджувати якусь теорію на підставі помилкової інформації. Автор пише:

> "…Єдиний безсумнівний факт щодо авторства Послання до євреїв - це те, що апостол Павло не був його автором. Отці ранньої церкви ніколи не приписували цю книгу Павлу. Тільки в 7-му столітті, з легкої руки Ієроніма, з'явилися подібні традиції, які плавно ввійшли у церковну практику. На підставі цього твору ми можемо зробити висновок, що автором був юдей або еллініст, знайомий із роботами Філона, а також з вченням Старого Заповіту. Ця людина була другом Тимофія й була добре відомою для багатьох тих, до кого зверталася.
>
> Це, звичайно ж, був не Павло, однак людина, прекрасно знайома з вченням апостола. Автор написав все це до зруйнування Єрусалима, однак сам, очевидно, ніколи не бував у Палестині. Нам пропонуються різні імена, як, наприклад Варнава або Прискилла, але насправді всі перераховані вище відмітні риси можуть бути виявлені тільки в Аполлосі. Тому, приєднуючись до думки Мартіна Лютера, ми повинні визнати за Аполлосом авторство й припинити ці суперечки…"

Не можу назвати ці твердження інакше як занадто категоричними, помилковими й досить поверхневими, тому що автор навіть не може вірогідно дати наявні факти. Але незважаючи на те, що я не хочу відстоювати свою позицію з подібною категоричністю, стверджуючи, що права на авторство належать саме Павлу, мені не вдається знайти достатніх свідчень для того, щоб відмовитися від своїх позицій. Я, як

і раніше, вважаю цілком розумним визнати за Павлом авторство в цьому Посланні. Цим я хочу закінчити нашу сьогоднішню бесіду.

Усього вам найкращого, дорогі друзі. До нових зустрічей в ефірі.